

DET NORSKE ARBEIDERPARTI

Grunnsyn og retningslinjer

Arbeidsprogrammet

Vedtatt på landsmøtet 1949

GRUNNSYN OG RETNINGSLINJER

I.

1. Vi lever i en overgangstid. Et gammelt samfunn er i ferd med å skapes om til et nytt.

Det norske Arbeiderparti legger her fram sitt syn på hvordan utviklingen bør ledes i tiden framover, og hvordan det nye samfunn skal bygges. Partiet har stilt seg som oppgave å samle et sterkt flertall i folket om dette grunnsynet.

2. Nød og ufrihet har gått hånd i hånd opp gjennom tidene, og gjør det ennå i dag i størstedelen av verden. Derfor går en mektig frihetskamp som en rød tråd gjennom all historie.

3. Menneskene har utvidet sitt herredømme over naturen i en eventyrlig grad, men de store samfunnsulykkene er ikke blitt mindre. Vårt århundre har vært preget av ødeleggende kriser og kriger og av trusler mot demokratiet og menneskerettighetene.

De tekniske hjelpemidlene er nå så høyt utviklet at alle mennesker kan sikres mot nød overalt i verden. Men samtidig er og blir forholdene utrygge så lenge menneskene ikke mestrer utviklingen, og alle hjelpemidler blir satt inn til beste for individene og folkene.

4. I Norge blir den gamle frihetskampen i dag ført videre av arbeiderbevegelsen. Sammen med demokratiske sosialister verden over kjemper Det norske Arbeiderparti for å sikre frihet for alle og for å fjerne nød, utrygghet og ulikhet.

II.

5. Samfunnsforholdene har alltid vært under utvikling. Også det borgerlige eller kapitalistiske samfunnet har endret seg meget i tidens løp. Det førte oss et langt steg framover, det ga oss mulighet for større velstand og la grunnlaget for et politisk demokrati. Men en lang samfunnskamp skulle til før vi kom fram til de levevilkår og det demokrati som vi har i dag.

6. Etter hvert som arbeiderorganisasjonene vokste seg sterke, ble de mer og mer

den drivende kraft i denne utviklingen. Gjennom en seig og bitter strid mot urett og utbytning lyktes det å bedre levevilkårene og minske ulikhetene i samfunnet. Arbeidsfolket vant stadig større innflytelse, og drev igjennom sosiale og kulturelle tiltak som ga større trygghet og mulighet for et rikere liv.

Med dette har også arbeiderbevegelsen skiftet karakter. Den er fremdeles en kampbevegelse som tar sikte på å skape et nytt samfunn; men i kraft av sin styrke og den støtte den har i folket, er den nå i stand til å lede omformingen av det norske samfunnet. I dette arbeidet trer den ikke lenger fram som en representant for en enkelt klasse eller gruppe av folket, men for alle som vil finne sin plass i et samfunn bygd på samarbeid og fellesskap.

7. Ennå er det likevel langt igjen før alle er sikret et menneskeverdig liv. Ennå er samfunnet ikke i stand til virkelig å utnytte den styrke og kraft som ligger i samarbeid og felles målsetting. Store deler av nasjonalformuen - naturrikdommer, fabrikker, transportmidler, varer osv. - er i hendene på et mindretall som har øvd og øver en urimelig innflytelse i det økonomiske liv. Så lenge næringslivet er organisert med sikte på profitt, blir samfunnets behov ikke varetatt på en forsvarlig måte. Snevre særinteresser setter fremdeles sitt preg på storindustrien, handelen, bankene og mye annen virksomhet.

Jordbruk, skogbruk, fiske og andre næringsgrener hvor smådrift er alminnelig, er blitt liggende etter i utviklingen og gir ikke tilfredsstillende levevilkår. Den største arbeidende gruppen, husmødrene, sliter under dårlige arbeidsforhold som binder dem til arbeidsplassen og hindrer dem i å gjøre seg fullt gjeldende i samfunnslivet.

De økonomiske hjelpemidlene blir altfor ofte satt inn der det er mest å tjene for dem som eier kapitalen, og folkets interesser og de felles samfunnsbehov blir skjøvet i bakgrunnen.

8. Dette økonomiske systemet har ført til klasseskilnad og store ulikheter i samfunnet når det gjelder vilkår og muligheter. Systemet gir stor frihet til folk som har kapital, men liten frihet og trygghet til andre samfunnsborgere.

9. Mangelen på samarbeid og plan har gang på gang ført til alvorlige økonomiske kriser. De har som naturkatastrofer slått folket med nød og lidelse. Produksjonen falt, ikke på grunn av manglende evne til å produsere nok varer, og arbeidsløsheten steg ikke fordi det skortet på arbeidsoppgaver, men fordi produksjonen ikke ga nok fortjeneste. På den måten ble tilværelsen utrygg for alle, og umåtelige verdier ble sløset bort; utviklingen ble hemmet, og mulighetene spilt.

III.

10. Det norske Arbeiderparti vil at Norge skal bygges som et sosialistisk samfunn.

All samfunnsnyttig virksomhet må organiseres ut fra omsynet til de felles interesser og for å dekke de virkelige behov hos folket. Alle mennesker skal ha like gode muligheter til å ta del i utviklingen fram mot større velstand og et rikere liv.

11. Dette kan bare nåes i et samfunn hvor alle grener av samfunnslivet går inn i et organisert samarbeid som står under folkeflertallets vilje og kontroll. Alle skal sikres det som er grunnleggende for et menneskes livslykke - arbeid, hvile, mat, bolig, familieliv, utdanning, og åndelig utvikling. Ikke noe menneske og ikke noen gruppe av

mennesker, må ha rett til å fremme sine interesser til skade for fellesskapet.

12. Utviklingen fram mot et slikt samfunn skal skje i samsvar med tradisjonene i det norske folkestyre. Vi skal utvide demokratiet til å omfatte hele samfunnslivet, fram for alt den økonomiske virksomheten. Til dette trenger vi en planlegging under folkets kontroll. Ved et forpliktende fellesskap og en planmessig ledelse av samfunnet skal vi sikre den personlige frihet, og skape trygghet for alle.

IV.

13. På det økonomiske området må samfunnet ta de skritt som er nødvendig for å nå målet: størst mulig produksjon og rettferdig fordeling.

Dette krever forskjellige løsninger på ulike områder. I en rekke tilfelle bør staten overta den økonomiske virksomhet. I andre tilfelle er det naturlig med kommunale og felleskommunale tiltak. På mange områder er det riktig å drive produksjonen og omsetningen på samvirkegrunnlag. Men på visse felter vil samfunnet være best tjent med privat drift.

Hvilken løsning vi skal velge i det enkelte tilfelle, er et praktisk spørsmål. Sosialiseringen må ta forskjellig form alt etter næringenes art, så en alltid kan oppnå øket avkastning, bedre fordeling, og større trygghet for dem som arbeider i næringene.

Det norske Arbeiderparti ønsker å gjennomføre sin politikk i ordnede former, slik at ethvert skritt er nøye overveid og vel planlagt. Alle tiltak skal tjene landets interesser og være i samsvar med folkets vilje.

14. I jordbruket skal heimen og garden trygges for den arbeidende bonde, hans familie og slekt. Fiskerne skal eie de båter og redskaper de bruker, og også i småbedriftene ellers i næringslivet bør produksjonsmidlene tilhøre dem som driver virksomheten.

En omfattende rasjonalisering må til i bygdenæringene og i all småproduksjon, hvis disse næringene skal kunne gi bedre og tryggere levevilkår. Når dette skal gjennomføres, blir det viktig å bygge ut det samvirke som allerede er kommet godt i gang. Samarbeid og organisasjon gir mulighet for å nå fram til gode og ordnede forhold i produksjonen og omsetningen av produktene.

15. Samvirket er på alle områder et vesentlig ledd i sosialiseringen. Gjennom forbrukssamvirke og boligsamvirke kan vi rasjonalisere handelen og boligbyggingen, og gi folket herredømmet over viktige deler av produksjon og omsetning.

16. Arbeiderpartiet vil bygge videre på de tradisjoner som er skapt i vårt samfunn ved at stat og kommuner driver livsviktige virksomheter for å tilfredsstille folkets behov og trygge landet mot rovdrift og spekulasjon. Slik samfunnsdrift bør så langt det stemmer med landets interesser, gjennomføres på disse områder av næringslivet: kraftverk, elektrisitetsforsyning, samferdselstiltak, gruver, storindustri, banker, forsikringsvirksomhet og utenrikshandel. Særlig sterke grunner er det til å overta næringsgrener som blir kontrollert av monopoler eller noen få store firmaer, virksomhet som ikke arbeider tilfredsstillende under privatledelse, og naturrikdommer som ikke blir nyttet ut på forsvarlig måte.

17. Under sosialiseringen må samfunnet unngå unødige sentralisering og gi plass for og oppmuntre alt personlig initiativ som er av verdi for produksjonen, så sant det ikke

kommer i strid med felles interessene. Fylker, kommuner og private virksomheter må ta fatt på områdeplanlegging og søke å skape aktiv interesse for å nytte ut mulighetene i alle distrikter. Et rikt samspill av alle krefter i godt samarbeid med felles målsetting vil gi ny framgang for land og folk.

18. De organisasjoner som arbeidsfolket har bygd opp, har spilt en veldig rolle i vår historie. De har avgjørende betydning når det gjelder å gi folket herredømmet over det økonomiske og sosiale livet, og de er nødvendige organer under oppbyggingen av et sosialistisk samfunn.

19. I næringslivet er nye demokratiske organer under full utvikling. Produksjonsutvalg, bransjeråd, samordningsråd osv. peker fram mot en ny tid, og dette systemet må bygges ut slik at det kommer til å omfatte alt næringsliv.

Også på arbeidsplassen skal menneskene føle seg som medlemmer av et demokratisk samfunn.

20. Når folket får full kontroll over samfunnet, blir det mulig å lede utviklingen etter en fornuftig plan. Den økonomiske planleggingen må omfatte produksjonen, fordelingen og utviklingen på lang sikt.

En gjennomført planhusholdning kan gi jevn utvikling med full sysselsetting, uten økonomiske kriser og konjunktursvingninger. Et lite land som vårt er avhengig av situasjonen ute i verden, og helt fri for økonomiske tilbakeslag kan vi ikke bli før verden når fram til en internasjonal planøkonomi, som bygger på demokratiske avtaler mellom landene. Men jo lenger vi er kommet i nasjonal planhusholdning, dess større muligheter har vi for å bøte på skadevirkningene, fordele byrdene og holde arbeidet i gang.

Ved en rasjonell politikk kan vi bygge ut landet hurtigere enn det ellers ville være mulig. Ved plan og samarbeid kan det norske folk oppnå en mektig heving av levestandarden.

Vi må gå sammen om en stor innsats for å nytte ut de rike muligheter Norge har. Vi må modernisere hele næringslivet og reise nye bedrifter og anlegg. Vi må rasjonalisere administrasjonen, så den blir tidsmessig. De distrikter som er blitt liggende etter i utviklingen, må vi ta oss av særskilt og bygge ut. Gjennom opplæring og utdanning må vi gjøre oss selv bedre skikket til å løse oppgavene. Og vi må gjøre full bruk av moderne vitenskap og teknisk forskning.

Ved disse midlene skal vi gjennomføre en veldig produksjonsøkning, som skal komme hele folket til gode.

21. Det norske Arbeiderparti mener at samfunnet må gi erstatning i samsvar med Grunnloven når eiendom eller bedrifter blir overtatt av det offentlige. Etter hvert må formues- og inntektsforholdene reguleres i samsvar med folkets interesser og vilje. Midlene til en slik regulering har vi i priskontroll, inntektskontroll, skattelegging og sosiale reformer. Men først og fremst må vi heve den alminnelige levestandard.

22. Sosialisering og planøkonomi er nødvendige forutsetninger for å nå fram til det nye samfunnet. Målet er at alle mennesker skal kunne tilfredsstille sine behov, og utvikle sin personlighet i god kontakt med andre. De økonomiske framstegene må derfor alle ta sikte på et rikere samfunnsliv.

Gjennom en fornuftig og rettferdig fordeling av inntektene og samfunnsgodene vil klassemotsetningene slik vi kjenner dem, etter hvert forsvinne. Den opprivende strid mellom gruppeinteressene vil mer og mer falle bort, og det politiske livet vil komme opp på et høyere plan.

23. Samfunnet er i våre dager blitt et sammensatt og innviklet maskineri. Det blir en viktig oppgave å hindre at det stivner i byråkrati. Dette vil vi kunne oppnå:

- Ved å slå de demokratiske friheter og rettigheter fast som ukrenkelige;
- ved å skape et kulturliv som utvikler tenkende, samfunnsbevisste mennesker;
- ved å slippe til alt gagnlig initiativ i by og bygd, på alle arbeidssteder;
- ved å la demokratiet utfolde seg også gjennom folkets egne organisasjoner.

24. De grunnleggende frihetene som er en uløselig del av Det norske Arbeiderpartis grunnsyn, har dype røtter i vår historie. Men bare i et samfunn hvor urett og nød er avskaffet, kan de fullt ut bli hele folkets eie.

Et slikt samfunn vil stille store krav om solidaritet og ansvarskjensle hos den enkelte. Enhver må ha plikt til å yte det bidrag han evner til beste for samfunnet.

Til gjengjeld vil samfunnet ha ansvar overfor alle, og menneskene kan sikres bestemte rettigheter på alle områder av samfunnslivet, uansett rase, tro, kjønn, samfunnsstilling og inntekt:

Enhver skal kunne si sin mening fritt og uten frykt. Alle er like for loven, og ingen kan straffes uten lov og dom.

Vi skal ha full møtefrihet og organisasjonsfrihet, religionsfrihet og frihet i samvittighetsspørsmål. Styresmaktene må velges ved frie og hemmelige valg. Folket skal kontrollere alle myndigheter og har krav på saklig orientering. Alle skal ha samme rett til arbeid og hvile, til et godt hjem og et fullverdig kosthold og til rik utfoldelse i fritiden.

Samfunnet som helhet skal bære utgiftene ved sykdom, ulykker og alderdom.

Alle mennesker - i by og bygd - skal ha den samme rett til utdanning og til å ta del i det kulturelle liv.

Kvinner og menn må være fullt likestillet, og mødre skal sikres de fordeler som svarer til deres ansvar overfor den oppvoksende slekt.

25. Det norske Arbeiderparti bygger på den demokratiske sosialisme, og partiet vil bruke demokratiske midler under arbeidet for å bygge det nye samfunn.

Hele folket må være aktivt med i samfunnsarbeidet. Samtidig må samfunnet oppmuntre skaperlyst og oppfinnsomhet hos den enkelte, og knytte forbindelse mellom hans daglige arbeid, hans virksomhet i organisasjonene, og hans innsats for samfunnet. Det skal være en levende kontakt mellom folket og styremaktene.

VI.

26. Sosialismens mål er å skape frie mennesker. Det trenges derfor også en åndelig frigjøring. Uretten og utryggheten i det gamle klassesamfunnet kuet menneskene, sådde frykt i sinnene og hemmet den frie tanke.

Åndslivet skal være fritt og må ikke hemmes av noen offentlig dirigering. Men samtidig må samfunnet støtte all fri forskning, folkeopplysning og verdifull kunst.

I pakt med våre tradisjoner må vi legge et grunnlag for en rik folkelig kultur. Det sosiale skillet mellom by og land må vekk, slik at bygdene får full del i det kulturelle liv.

27. Fram for alt må vi ta vel vare på barna. I hjem og skole, i lek og arbeid må vi sikre dem gode forhold og en sunn og fri oppfostring. Vi vil ha friske, lykkelige barn som vokser opp til tenkende samfunnsborgere med livsmot og evne til samarbeid.

VII.

28. Verden er blitt en enhet, der ingen nasjon lenger kan isolere seg. De store samfunnsspørsmålene kan bare løses fullstendig på internasjonalt grunnlag.

I det mellomfolkelige samarbeid må Norge arbeide for velstand, trygghet og fred for alle folk, og for å bryte ned skrankene mellom nasjonene.

29. Den internasjonale arbeiderbevegelsen har gitt mektige bidrag til dette samarbeidet. Den har lidt mange nederlag, og dens organisasjoner er gang på gang blitt knust. Men Det norske Arbeiderparti vil aldri gi tapt i dette arbeidet. Oppgaven er å bygge ut en sosialistisk internasjonale som er sterk og handlekraftig.

Den demokratiske sosialismen har ennå bare vunnet innflytelse hos et mindretall av jordens folk. Men mer enn noensinne står den som bæreren av de idealer og menneskerettigheter som er blitt til i Vest-Europa, og som har vist sin slagkraft over hele verden. De land hvor den demokratiske sosialisme er sterk, har i dag som oppgave å stå som et forbilde for verden.

30. Norge kan best gjøre en innsats ved at vi bygger et samfunn i trygghet, velstand og frihet. På den måten kan vi - sammen med andre demokratiske nasjoner - være med å vise verden vei ut av kaos og utrygghet. Samtidig må vi gå inn for et forpliktende mellomfolkelig samarbeid og for at alle internasjonale konflikter skal løses på fredelig vis.

Vi må begynne med å styrke sambandet med de nasjoner som har levekår som likner Norges, først og fremst de andre nordiske land. Men det nordiske samarbeidet må gå inn som ledd i det mer omfattende internasjonale samarbeid. Vi må holde kontakt med demokratiske krefter verden over.

31. De ødeleggende verdenskrigene har skjøvet to oppgaver i forgrunnen: arbeidet for fred, og arbeidet for å trygge demokratiet og menneskerettighetene. Med de nye ødeleggelsesmidler som den moderne teknikk har skapt, vil en ny krig bli en katastrofe for alle folk, og true grunnlaget for alle framsteg.

Norge skal støtte arbeidet for å få kontroll over rustningene og for å nå fram til nedrustning. Nasjonalisme og militarisme må bekjempes både i vårt eget land og internasjonalt. Så lenge det er nødvendig må vi holde et forsvar som kan være et vern for landet, og som setter oss i stand til å oppfylle våre internasjonale forpliktelser.

32. Den viktigste betingelse for fred er at folkestyret vinner fram i alle land, og at nød og utrygghet etter hvert blir overvunnet.

Norge skal arbeide for at de grunnleggende menneskerettighetene blir internasjonalt anerkjent, og vi må være med på alle tiltak for å skape en internasjonal rett som blir respektert.

De rettsprinsipper som gjelder i et demokratisk samfunn må innarbeides også i forholdet mellom nasjonene. Et hvert folk har krav på å få styre seg selv. Alle folk og alle raser har de samme krav på å nyte godt av framstegene. Ikke noe folk har lov til å sette sine egne interesser over andre nasjoners rett til trygghet og frihet.

Vi må kreve respekt for et fritt internasjonalt ordskifte hvor alle oppfatninger kan komme til orde uansett maktinteresser.

33. Norge vil gå inn for et internasjonalt samarbeid på det økonomiske område for å

hindre kriser, fordele følgene av uår og naturkatastrofer og heve levestandarden i hele verden.

34. Vi må av all vår evne være med å styrke De forente Nasjoner. Målet må være et demokratisk verdensforbund som omfatter alle stater, og som er ansvarlig overfor folket i verden som helhet.

35. Det norske folk må bli seg bevisst at verden er en og at freden og friheten er udelelig.

Alle demokratiske krefter i verden må nå forene seg for å løse den verdenshistoriske oppgaven: å gi folkene frihet og verden fred.